

ГОЛАС РАДЗІМЫ

ВЫДАЕЦЦА З 1955 ГОДА ●

● NO.16 (3184) ●

● ЧАЦВЕР, 6 МАЯ, 2010

ШТОТЫДНЁВІК “ГОЛАС РАДЗІМЫ” МОЖНА ЧЫТАЦЬ У ІНТЭРНЭце WWW.GOLAS.BY



Добрыя казкі жыцця
Свята “Шчырасць сэрца” завітала да юных выхаванцаў мінскай школы-інтэрната **Стар. 2**



Рыцары на Замкавай гары
Свята старажытнай культуры ў гонар 600-годдзя Грунвальдскай бітвы пройдзе 26-27 чэрвеня ў Навагрудку **Стар. 3**



Птушкі ляцяць па графіку
Вывяржэнне вулкана ў Ісландыі не перашкодзіла пярнатым вярнуцца з выраю ў родныя беларускія мясціны **Стар. 4**

Вобразы гераічнага часу

Выстава плакатаў 1941-45 гадоў вяртае да вытокаў Перамогі

Пётр Арэшка

І формай, і зместам ваенныя плакаты вельмі адпавядалі таму гераічнаму часу. Да таго ж на выставе ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі мы бачым не проста мастацкія творы, але і своеасаблівыя гістарычныя дакументы: яны нясуць у сабе подых той эпохі, водгулле вялікіх перамог. Як вядома, мастакі, што працавалі ў “баявым жанры”, чуйна адклікаліся на галоўныя падзеі, а іх творы клікалі на аба-

рону Айчыны.

Сумесны праект Міністэрства культуры, Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны і самой бібліятэкі прысвячаецца 65-годдзю Вялікай Перамогі. На адкрыцці выставы адзначалася: цяпер у сховах Нацыянальнай бібліятэкі налічваецца каля 200 плакатных лістоў 1941-45 гадоў выдання, і больш за 500 — у Музеі гісторыі Вялікай Айчыннай вайны. А ў экспазіцыі прадстаўлена 70, толькі дзесятая іх частка. Яны розныя па фарма-

це, па тэматыцы — франтавой, тылавой, акупацыйнай, партызанскай. Ёсць і творы з шырока вядомай у тых гады серыі “Окна ТАСС” і перыядычнай серыі блакаднага Ленінграда “Боевой карандаш”. Купрыянаў, Крылоў, Сакалоў, Дэнні, Таідзэ, Іваноў, Карэкін, Карэцкі, Ватолін — гэтыя і іншыя прозвішчы вядомых савецкіх майстроў плакатнай графікі гучаць на выставе. Ёсць і плакаты беларускіх мастакоў С.Раманава і М.Гуціева — яны працавалі ў тэматычнай плыні

аднаўлення Мінска, праслаўлення подзвігаў беларускіх партызанаў.

На вернісажы выставы адбылася і прэзентацыя мультымедычнага выдання “Паклонімся вялікім тым гадам”, падрыхтаванага спецыялістамі бібліятэкі, выступалі творчыя калектывы. Цяпер госці маюць магчымасць пазнаёміцца і з шэрагам іншых юбілейных, тэматычных выстаў, прымеркаваных да Дня Перамогі і размешчаных па розных залах Нацыянальнай бібліятэкі.

СУПРАЦОЎНІЦТВА

Раўнавага інтарэсаў

Іван Іванаў

Беларусь і Малдова рэалізуюць сумесныя праекты на карысць дыяспар

Тыя, хто жыве за межамі этнічнай радзімы, з павагай ставяцца да розных актаў міжнароднага права. Пільна сочаць і за тым, як наладжваюцца міждзяржаўныя стасункі. Бо як жа інакш: свае правы, як і абавязкі, трэба ведаць! Прыкладам, дзейнасць нацыянальных суполак у той ці іншай краіне заўсёды рэгламентуецца. Нават само іх існаванне часам залежыць ад таго, як урэгулявалі ўсе нюансы палітыкі. У гэтым сэнсе нашым суайчыннікам у Малдове, пэўна ж, пашанцавала: яны маюць шмат магчымасцяў, каб і там заставацца беларусамі.

Пра розныя тонкасці ў забеспячэнні правоў тых, хто належыць да нацыянальных меншасцяў, ішла гаворка на VII пасяджэнні Беларуска-Малдаўскай міжведамаснай дарадчай камісіі. Прэс-сакратар Упаўнаважанага па справах рэлігій і нацыянальнасцяў Міхаіл Рыбакоў нагадаў: праграма адпаведных мерапрыемстваў Упаўнаважанага (ад Беларусі) і Бюро міжэтнічных стасункаў Малдовы падпісваецца штогод — з 1997 года, калі паміж урадамі Беларусі і Малдовы заключана доўгатэрміновае Пагадненне. Тады і пачалося супрацоўніцтва, мэта якога — “забяспечыць нацыянальна-культурныя запатрабаванні малдаўскай нацыянальнай меншасці ў Беларусі і беларускай нацыянальнай меншасці ў Малдове”.

На гэты раз пад час візіту ў Беларусь госці з Малдовы мелі цікавую экскурсію па Мінску, удзельнічалі ў пасяджэнні Беларуска-Малдаўскай міжведамаснай дарадчай камісіі, падпісалі Праграму супрацоўніцтва на 2010 год. На пасяджэнні адбыўся абмен вопытам работы. У прыватнасці, гаварылася пра тое, як рэалізуюцца правы нацыянальных меншасцяў па навучанні на роднай ім мове. Абмяркоўвалася і знайшла падтрымку абодвух бакоў цікавая ідэя правядзення агульнага конкурсу “Беларусь — мая радзіма” на лепшае сачыненне сярод школьнікаў Беларусі і Малдовы, па выніках якога мяркуецца зрабіць кнігу.

Асабліва цікавасць малдаўскай дэлегацыі выклікала дзейнасць Кансультацыйнага міжэтнічнага савета пры Упаўнаважаным.



Вобразная мова плакатаў ваеннага часу зразумелая і ветэранам, і моладзі

САЛДАЦКІ ЛЁС

Ад Мураванкі да рэйхстага

Іосіф Урбановіч з-пад Лагойска ў красавіку 45-га фарсіраваў раку Шпрэе, браў Берлін, пасля вайны пабудаваў хату, выгадаваў дзяцей, вырасіў яблыневы сад — не здаецца і цяпер

Іван Ждановіч

— Ой, Юзічак мой залаты, гэта ж цябе!.. — чую, як жонка ветэрана, Лідзія Паўлаўна, узрушаная, кліча яго да тэлефона. А пакуль Іосіф Міхайлавіч заканчвае справы, ахвотна сама расказвае: — Во сёння ж раніцай успамінаў: якраз 65 год, як фарсіравалі Шпрэю. Ох, такое там тварылася!..

Мужавы франтавыя ўспаміны, мабыць, глыбока ўскалыхнулі і яе душу. Згадвае, просячы дзедка Юзіка трохі пачакаць, як цяжка жылося ёй у Мураванцы і ў вайну, і пасля вызвалення Беларусі — галеча, голад. Як у трэцюю фашысцкую блакаду на возеры Палік загінуў любімы яе брат-партызан Валодзя Шчурэвіч. Як пасля вызвален-

ня ўжо “прывезлі ў Мінску з фронту два эшалоны раненых”, і яна ў ліку іншых навучэнак педвучылішча здавала кроў: каб і самой жыць (за гэта далі трохі грошай, прадуктаў можна было купіць), і чужыя жыцці ўратаваць. Але “дзе ж тая кроў у знясіленых вайной”... Былая вясковая настаўніца з тымі нягодамі звязвае сённяшнія нема-

чы. Шкадуе мужа, якому цяпер не памочніца, на ім усе клопаты па хаце, “а яму ж ужо 86 год”. І пра радасную вестку паспявае сказаць — старшыня мясцовага Гайненскага сельсавета, Андрэй Андрэвіч Свібовіч, наведваў іх нядаўна. Пытаўся, ці патрэбна якая дапамога па гаспадарцы, абяцаў паспрыць з рамонтам шыфернага даху. → **Стар. 2**

ПЛАНЕТА ЛЮДЗЕЙ

Добрыя казкі жыцця

Свята “Шчырасць сэрца” завітала да юных выхаванцаў мінскай школы-інтэрната

Ніна Шпакоўская

Ініцыятарам свята ў падтрымку дзяцей-сірот і дзяцей-інвалідаў стала Міжнароднае грамадскае дабрачыннае аб'яднанне «Незалежная дапамога дзецям». Гэта не першы праект: з 2009 года ў падобных акцыях паўдзельнічала больш за шэсцьсот хлопчыкаў і дзяўчынак з розных раёнаў Беларусі. І вось свята «Шчырасць сэрца» завітала да выхаванцаў мінскай Дапаможнай школы-інтэрната № 7 для дзяцей-сірот з лёгкай і ўмеранай інтэлектуальнай недастатковасцю. Самым яркім момантам падрыхтаванага для іх канцэрта было выступленне заслужанай артысткі Беларусі Іны Афанасьевай. Спявачка адразу трапіла ў жвавае кола радасных вачэй і ўсмешак: дзеці падпявалі, танцавалі разам з зоркай эстрады.

“Святы дораць дзецям, падлеткам такое неабходнае адчуванне: іх бачаць, падтрымліваюць, любяць... І гэта робіць іх дабрэйшымі, дапамагае верыць у людзей, — упэўнена дырэктар школы-інтэрната Алена Рогаўцава. — У нашых выхаванцаў



Спявачка Іна Афанасьева не ўпершыню ўдзельнічае ў дабрачынных праектах

з'яўляецца магчымасць правіць свае таленты. Часам прыходзяць сем'і, якія хочуць узяць малых на выхадныя, схадзіць з імі ў кіно ці тэатр. Зрабіць гэта не складана, працэдура не займае шмат часу, а для дзяцей такі «выхад у свет» — заўсёды падзея. Ёсць і тыя, хто хоча ўсынавіць дзіця. Я веру, што чалавек не нараджаецца шчаслівым, а становіцца ім. Магчыма, такія сустрэчы дапамогуць камусьці з сірот знайсці шчасце з новымі бацькамі”.

Сапраўды, у Беларусі ўсё менш застаецца інтэрнатных устаноў

для сірот, усё больш усынавіцеляў, апякунскіх і прыёмных сем'яў. Некаторым бацькам вяртаюцца іх правы. Як адзначае Віктар Якжык, начальнік галоўнага ўпраўлення сацыяльнай і выхаваўчай работы Міністэрства адукацыі, клопат пра дзяцей — агульная справа як дзяржавы, грамадства, так і міжнародных арганізацый і місій. Сёлета завяршаецца Прэзідэнцкая праграма «Дзеці Беларусі», што рэалізоўвалася пяць гадоў. Будзе і новая, у якой спецыялісты ўлічаць назапашаны вопыт работы па пераадоленні сацыяльнага

сіротства, патэнцыял дабрачынных аб'яднанняў.

Надоўга запомніцца малым і выступленне тэатра-студыі «Мандарын»: для дзяцей-сірот танцавалі... дзеці-інваліды. Яны расказалі чароўную казку пра тое, як Бог вырашыў даць адной з жанчын дзіця з абмежаванымі магчымасцямі. Гэта была казка іх жыцця... Якая нагадала: усе, хто прыйшоў у гэты свет, незалежна ад тых ці іншых сваіх асаблівасцяў, маюць роўныя правы на радасць, сяброўства, шчасце і самавыяўленне.

ПЕРАЕМНАСЦЬ

Памяць у спадчыну

Максім Дамашэвіч

Маладыя мастакі Беларусі, Расіі і іншых краін прысвяцілі свае работы Вялікай Перамозе

Гэта ўжо ўнукі і праўнукі тых людзей, што бачылі вайну — франтавікоў, партызанаў, працаўнікоў тылу... Сярэдні ўзрост юных мастакоў, творы якіх склалі выставу “Нашчадкі Вялікай Перамогі”, ад 6 да 18 гадоў. У Беларускам дзяржаўным музеі Вялікай Айчыннай вайны дэманструюцца малюнкi, ужо адзначаныя дыпламамі міжнароднага конкурсу маладых мастакоў “Мая зямля, вайной апаленая”, і тыя, што ўдзельнічалі ў выставах “Гром над Палессем”, “Балада пра салдата”, “Рэха вайны”, а таксама новыя творы, выкананыя сёлета.

“Экспазіцыя ў Мінску — гэта працяг серыі выстаў “Нашчадкі Вялікай Перамогі”, — гаварыў на вернісажы кіраўнік праекта Ігар Моцін. Выстава з такой назвай адкрыта ў Бабруйску, а хутка работы серыі пабачаць масквічы. Будуць арганізаваны экспазіцыі ў шэрагу гарадоў на Волзе.

Выставу “Нашчадкі Вялікай Перамогі” ўжо бачылі наведвальнікі Цэнтральнага музея Вялікай Айчыннай вайны 1941–1945 гадоў у Маскве, у навучальных установах і воінскіх падраздзяленнях Беларусі і Расіі. Творы юных мастакоў — пра місію Чырвонай арміі, партызанскага руху па вызваленні краін Еўропы ад фашызму. Яны дапамагаюць маладым грамадзянам адчуць сябе патрыётамі, нашчадкамі бацькоўскай славы.

САЛДАЦКІ ЛЁС

Ад Мураванкі да рэйхстага

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 1)

— Як немцы занялі Беларусь, то быў яшчэ малады, пры бацьку, пры сям'і жыў у Жырблевічах, ад Мураванкі недалёка, — словы Іосіфа Урбановіча важкія, канкрэтныя. — Потым прыйшлі чырвоныя, вызвалілі, мяне ўзялі на фронт. Павучылі з месяц у Бабруйску, на сувязіста — і пад Варшаву, туды фашыстаў загналі. Варшаву я ўжо браў, Віслу фарсіраваў. Потым Одэр... У нас дывізія, 14-я прарыўная, была самая моцная па Першым Беларусім фронце. (14-я артылерыйская дывізія прарыву Рэзерву Галоўнага Камандавання (РГК) — Аўт.) У маршала Жукава быў, ну а Варшава, Берлін — наш галоўны напрамак. І потым ішлі прама на Берлін... Узялі яго... А Шпрэю...

Тут ён замаўкае, цяжка дыхае. “Не хвалюйся...” — супакойвае мужа Лідзія Паўлаўна.

У адным абзацы — амаль уся ягоная вайна... Ведаю такую манеру гаварыць, уласціваю чулівым людзям: адрывіста, фактамі, як дзед Юзік. Свядома стрымлівае сябе. Каб ні словам не даць прарвацца пачуццям, бо яны пераціскаюць горла.

Тры гады ўжо сэрцу ветэра-

на дапамагае кардыястмулятар. З вайны — кантузія, раненне, цяпер інфаркты, іншыя напацы “наступаюць”, але ён яшчэ о-го-го! Наведвалі мы дзеда Юзіка летась увосень: рука моцная, хада цвёрдая. На падворку чыста. А які ладны дамок змайстраваў гаспадар ля хаты для мінскіх унукаў! І ў лазні, паказваў, парадак, і ў вядомай на ўсю акругу ягонай кузні (яна пры хаце, з усімі прыладамі) — хоць сёння горан раздзімай. Ён жа каваль, як кажуць, ад Бога. Спачатку, пасля вайны, на мясцовай цагельні “па тэхніцы” працаваў. Потым у калгасе даглядаў меліярацыйныя каналы. Ну і плугі, тэхніку рамантаваў, коней падкоўваў: вяскоўцам з металу што кавець ці зварыць — усе да Юзіка Урбановіча ішлі. Майстар-самародак і тры трактары сабраў “з металалому”, на адным сам па гаспадарцы ўпраўляўся гадоў дваццаць, іншыя людзям служаць. Кузня, марыць, каму спатрэбіцца, а самому з молатам цяжкавата. Што вентылятар, які прыстасаваны каваль замест мяхоў, барахліць — не бяда. Было б здароўе. Дарэчы, мясцовая ўлада ў асобе старшыні сельсавета, жартуе дзед, загадала не здавацца: “Андрэй Андрэевіч

кажа: каб было з кім чарку падняць за Перамогу”. У Мураванцы, дзе засталася з дзесяць сядзібаў, ён адзіны ўдзельнік вайны. На ўвесь Гайненскі сельсавет, на 25 вёсак, было калісь за 60 франтавікоў і партызанаў — цяпер 7...



Радавы Перамогі Іосіф Урбановіч

Шпрэе... Калі дзед справіўся з эмоцыямі, спрабуем яшчэ падступіцца да ўспамінаў пра красавік 45-га. “Раку Шпрэе, у самым Берліне, фарсіравалі мы вельмі цяжка... — адчуваю, зноў нешта сціскаецца ў ім. — Тэхнікі ніякай. Платы рабілі... А мы напера-

дзе, сувязь давалі. Вада аж кіпіць. Дык мы, каб провад не перабіла, жалезе, камяні прывязвалі ды пускалі па дне ракі. І праз Одэр, помню, гэтаксама сувязь давалі... Што там, што там палягло нашых — процьма, тысячы... Вада была чырвоная ад крыві. Цудам выжыў, столькі перажыў...” Дарэчы, у інтэрнэце ёсць звесткі: у ходзе Берлінскай аперацыі толькі ў палон трапіла каля 480 тысяч нямецкіх салдат, а страты Чырвонай арміі склалі звыш 350 тысяч чалавек.

Вяскоўцу з Лагойшчыны, жыццё якога толькі пачыналася (у 45-м яму споўніўся 21 год), сапраўды пашанцавала: увесь час на перадавой — і выжыў. Быў “радавым Перамогі”, а “яфрэйтарскую лычку” далі, кажа, ды не насіў. Пазней дзед Юзік сказаў і пра баявыя свае ўзнагароды: два медалі “За адвагу” — “за Варшаву і за Шпрэю”, як ён кажа. Ёсць медалі “За вызваленне Варшавы”, “За ўзяцце Берліна”, “За Перамогу над Германіяй”, і яшчэ “ордэн не ўручаны вісіць”. Што за ён? Ды спадзяецца, што знойдзе яго даўні ордэн Славы трэцяй ступені, да якога за выкананне на Шпрэе “вельмі важнага задання” яго прадставіў камандзір артбры-

гады палкоўнік Главінскі. “Я даў сувязь там, дзе ўсе хлопцы паляглі да таго. Ніхто не вярнуўся, і ён мне: “Ну, сыноч, цяпер ты ідзі...” А мяне потым адразу з 1116-га ў 1115-ы полк перавялі, вось і згубіўся. А трэба жыць, каб, як пішуць, узнагарода знайшла героя...” — тлумачыць з лёгкім гумарам ветэран.

Іосіф Урбановіч дайшоў ад лагойскіх Мураванкі, Жырблевіч не проста да Берліна — да самога рэйхстага. Помніць, як савецкія воіны “давалі канцэрт” перад знакамітым будынкам: “Тады сагналі адзін да аднаго шчыльна тры ці чатыры машыны-“штудары”, барты адкрылі. У нас баяніст быў, Сярожка, хораша іграў. Побач немцы палонныя ідуць — а мы тут з песнямі, танцамі. І я сам танцаваў. Здымалі і карэспандэнты, можа, здымкі дзе ёсць...”

А яшчэ хлопцу з Лагойшчыны пашчасціла, пасля вайны ўжо, сфатаграфаванца паблізу Георгія Жукава, калі ён інспектаваў дывізію, дзе служыў Урбановіч, у Германіі (тады легендарны маршал узначальваў савецкую ваенную адміністрацыю ў Германіі). Вось, марыць дзед Юзік, знайсці б той здымак!

НАШЧАДКІ

Рыцары на Замкавай гары

Свята старажытнай культуры ў гонар 600-годдзя Грунвальдскай бітвы пройдзе 26-27 чэрвеня ў Навагрудку

Кацярына Сідзелава

— У нас вялікі вопыт правядзення гістарычных фестываляў. Работа па арганізацыі свята пачата: створаны аргкамітэт, вучоныя рыхтуюць круглы стол па праблемах гісторыі беларускіх і суседніх зямель сярэднявекі, у якім прымуць удзел як беларускія, так і замежныя гісторыкі, — расказаў начальнік аддзела культуры Навагрудскага райвыканкама Аляксандр Карачан.

Галоўным рэжысёрам мерапрыемстваў стане Вячаслаў Панін, арганізатары маюць намер адлюстраваць дух сярэднявекі — праз удзел у свяце клуба ваенна-гістарычнай рэканструкцыі і імпрэзы, прысвечаныя тагачасным побыту, музыцы, танцам. На Замкавай гары пройдуць паказы з удзелам каскадзёрскіх клубаў сярэднявекі тэматыкі з Расіі, Літвы, Чэхіі. У Фарным касцёле запланавана

прэм'ера фантазіі кампазітара Ганны Кароткінай "Грунвальд".

Гасцей Навагрудка чакае тэатралізаванае шэсце, урачыстая цырымонія адкрыцця і гала-канцэрт. Шырока будуць прадстаўлены побыт і жыццё сярэднявекі беларускіх гарадоў: пройдуць рыцарскія турніры ля сцен Навагрудскага замка, выстава-продаж вырабаў народных майстроў. Выступяць беларускія і замежныя калектывы сярэднявекі музыкі. Гасці свята змогуць адведаць стравы даўняй беларускай кухні. Пройдуць выставы выяўленчага мастацтва і сярэднявекі зброі, будуць арганізаваны паказ фільмаў гістарычнай тэматыкі і шмат чаго іншага.

Намеснік міністра культуры Тадэвуш Стружэцкі паведаміў: частку мерапрыемстваў плануецца правесці з удзелам украінскага боку, на гэты конт ужо ёсць дамоўленасць. На



Для ваяроў з рыцарскіх клубаў угодкі Грунвальда — добрая нагода рэалістычна аднавіць падзеі 600-гадовай даўніны

свята таксама запрошаны прадстаўнікі Польшчы і Літвы. "Мерапрыемствы па святкаванні 600-годдзя Грунвальдскай бітвы пройдуць не толькі ў Навагрудку. Мы спадзяёмся, што 15 ліпеня наша дэлегацыя будзе запрошана на Грунвальдскае поле. У Мінску ў

Акадэміі навук адбудзецца навуковая канферэнцыя, а ў Ноч музеяў Гістарычны музей прысвечыць гэтай падзеі асобную выставу", — дадаў ён.

Даведка "ГР". Грунвальдская (Таненбергская) бітва адбылася 15 ліпеня 1410 года каля вёсак Грунвальд

і Таненберг ва Усходняй Прусіі (цяпер тэрыторыя Паўночнай Польшчы). У яе выніку злучаныя войскі Польшчы (50 харугваў) і Вялікага княства Літоўскага (40 харугваў), якімі камандаваў Вялікі князь Літоўскі і кароль Польскі Ягайла, акружылі і разгра-

мілі войскі Тэўтонскага ордэна. Пры гэтым у склад Літоўскай арміі (ёй камандаваў князь Вітаўт, стрыечны брат Ягайлы) уваходзілі Гарадзенская, Наваградская, Лідская, Аршанская, Полацкая, Віцебская, Берасцейская. Ваўкавыская і іншыя харугвы.

3 АРХІВАЎ ЧАСУ

«Да Зінкі мама прыехала!..»

Ніна Шпакоўская

Лічыцца, што за час Другой сусветнай вайны з Беларусі было вывезена на прымусовыя работы ў Германію 24 тысячы дзяцей. Ды на захад ішлі эшалоны не толькі з бясплатнай працоўнай сілай. Трэці Рэйх быў занепакоены дэмаграфічнай сітуацыяй, што складалася ў Германіі з нагоды вайны. Як папаўняць генафонд? Фашысцкае кіраўніцтва знайшло нестандартнае рашэнне: нямецкія інтэрнаты для дзяцей-сірот пачалі запаўняцца дзецьмі з Усходняй Еўропы.

З тых, што засталіся без бацькоў, адбіралі самых моцных, здаровых ды прыгожых і вывозілі ў Германію. Там яны нейкі час жылі ў спецстановах, дзе атрымлівалі новае імя, вучыліся нямецкай мове, прасякаліся страхам да Савецкага Саюза. Мэта: каб забываліся, хто яны і адкуль. Потым гэтых дзяцей



Зіна Нікадзімава (у цэнтры): першая сустрэча з маці і роднымі

Зіна. Мінск. 1939 г.

размяркоўвалі па нямецкіх сем'ях.

Пасля заканчэння вайны працэс вяртання такіх дзяцей на Радзіму ішоў вельмі цяжка. Не ўсе архівы ўдавалася знайсці, да таго ж беларусы, што трапілі ў нямецкія сем'і, былі часам вельмі маленькімі, каб нешта памятаць пра сваё дзяцінства. Як лічыць украінскі даследчык Уладзімір Літвінаў, з агульнай колькасці савецкіх дзяцей, вывезеных з мэтай германізацыі, на Радзіму вярнулася менш паловы, не больш за 40 працэнтаў. З ім згодзен кандыдат гістарычных навук, дацэнт гістарычнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта

Кузьма Козак: "Я зацікавіўся тэмай рэпатрыяцыі дзяцей, калі атрымаў ліст з Германіі. Мне напісалі сястра і брат, прозвішча якіх, калі змяніць націск, вельмі падобна да беларускага. Яны даслалі мне фотаздымак дзіцячага прытулка ў Беларусі, у якім знаходзіліся, калі былі зусім маленькімі. Цяпер гэта сталыя людзі, і ў іх амаль не ўзнікае сумнення, што яны немцы..."

Адной з тых, каго адшукалі, была Зінаіда Нікадзімава: у 44-м сямігадовая дзяўчынка была вывезена ў Германію з Мінска разам з іншымі трыццацю дзецьмі, ім было ад 2 да 14 гадоў. Яна ўспомніла захапленне

Свіслаччу, якая выходзіла з берагоў і ператварала добрую частку парка Горкага ў вялікае бліскучае люстэрка. А потым была зямля, засыпаная з самалётаў бела-шэрымі лістоўкамі... Блуканне па лесе, вяртанне ў акупіраваны фашыстамі Мінск, голад, холад... Пад час аднаго з рэйдаў у Мінскім гета загінуў брат Зіны, а сама дзяўчынка аказалася ў дзіцячым доме.

— Мая знешнасць адпавядала «арыйскім стандартам», і я трапіла ў лік дзяцей, «перспектыўных» для анямечвання, — узгадвае Зінаіда Аляксееўна. — З Мінска нас вывезлі ў Каўнас, потым у Кенігсберг (сучас-

ны Калінінград. — Аўт.). Калі пачалі падыходзіць нашы войскі, павезлі морам у Гданьск. Дзецям загадалі быць на палубе. Потым франтавікі казалі, што ў Фінскім заліве было больш савецкіх падводных лодак, чым рыбы, здзіўляліся, як наша баржа прайшла. Думаю, справа ў тым, што фашысты прыкрыліся дзецьмі. Потым Берлін, Бельцы. Старэйшых дзяцей адправілі капаць акопы. Некаторыя з іх уцякалі. Калі падышлі нашы войскі, нас закрылі ў нейкім хляве, і мы сядзелі ў ім некалькі дзён абсалютна адны. У канцы кастрычніка 45-га нас прывезлі ў Савецкі Саюз, у Паволжа.

Зіна не была сіратой, яна сама папрасіла маму, каб тая аддала яе ў прытулак: там была надзея на выжыванне. Маці дзяўчынка, Хася Прусліна, была вязнем Мінскага гета, падпольшчыцай і партызанкай. Па заканчэнні вайны яна пісала незлічоныя лісты да ўсіх, хто меў хоць якое дачыненне да працэсу рэпатрыяцыі дзяцей з Германіі. Нарэшце, у 1947 годзе, ёй дазволілі паехаць у Берлін, дзе ў эфіры радыёстанцыі «Волга» яна

расказала сваю гісторыю, папрасіла дапамогі ў пошуках дачкі.

"Мы былі дзесьці ў полі, далёка ад дзетдома, — успамінае Зінаіда Аляксееўна. — І раптам нехта бяжыць, гукае: «Да Зінкі мама прыехала!..». Тыя пачуцці нельга перадаць словамі. Нават сёння яна з цяжкасцю стрымлівае слёзы.

Вярнуўшыся на Радзіму, дзяўчынка добра размаўляла па-нямецку і амаль не ведала правільнай беларускай мовы. Хоць атрымала "кол" за першую дыктоўку, ды закончыла трэці клас з пахвальным лістом. А прадоўжыць вывучаць нямецкую мову яна не магла, нават чужы яе не жадала. І сёння яе амаль не памятае. У 1961 годзе Зінаіда Нікадзімава закончыла медуніверсітэт, доўгі час працавала ўрачом у анкалагічным аддзяленні. А яшчэ яна сабрала дакументы сваёй маці і склала кнігу «Архіў Хасі Пруслінай: Мінскае гета, антыфашысцкае падполле, рэпатрыяцыя дзяцей з Германіі». Яна была выдана сёлета ў межах работы нямецка-беларускага праекта «Гістарычная майстэрня» ў Мінску.

ПРЫКМЕТЫ ВЯСНЫ

Птушкі ляцяць па графіку

Вываржэнне вулкана ў Ісландыі не перашкодзіла пярнатым вярнуцца з выраю ў родныя беларускія мясціны

Іда Ганчаровіч

Попел аднаго вулкана, які прачнуўся ў Ісландыі, унёс карэктывы ў работу амаль усіх аэрапортаў Еўропы. Авіякампаніі панеслі значныя страты, і звыш 10 мільёнаў пасажыраў не змаглі своечасова вылецець па сваіх справах. А ці паўплывала актывізацыя вулкана на “планы” птушыных чародаў, якія якраз вяртаюцца з выраю? І ўвогуле, з якой мэтай у Беларусі праводзяцца назіранні за міграцыямі пералётных птушак, і наколькі шырока? Пра гэта я гутарыла з дырэктарам Беларускага цэнтра кальцавання птушак Паўлам Пінчуком.

— Павел Уладзіміравіч, у Цэнтры кальцавання, напэўна, працуюць самыя дасведчаныя ў пытаннях птушыных міграцый спецыялісты. Дзе і як праводзяцца назіранні?

— Сёлета вядзем назіранні толькі на станцыі “Тураўская”. У мінулыя гады ў Беларусі працавалі яшчэ пяць станцый: па адной на рэках Дняпры, Сожы і на Браслаўскіх азёрах, і дзве — на Нёмане. Станцыя “Тураўская” працуе ў сярэднім цячэнні Прыпяці ў Жыткавіцкім раёне Гомельшчыны. Кальцаванне — адзін з метадаў вывучэння птушыных міграцый, ён даўно і шырока прымяняецца



У птушыных чародаў — свае маршруты руху

ў розных краінах. Птушку можна апазнаць дзякуючы кальцу, прымацаванаму да яе, з нумарам ці іншымі звесткамі. І любая рэгістрацыя акальцаванай птушкі, напрыклад, пры яе паўторным адлове, ці проста пад час назірання за ёй у прыродзе, дае каштоўную інфармацыю пра жыццё пярнатых, асабліва іх перамяшчэння. У 1998 годзе пры падтрымцы Дацкага агенцтва па навакольным асяроддзі быў створаны Беларус-

кі цэнтр кальцавання птушак, мы пастаянна падтрымліваем сувязі з падобнымі цэнтрамі ў іншых краінах. Прычым усімі атрыманымі дадзенымі мы з імі, а таксама Еўрапейскім саюзам кальцавання птушак (EURING) вельмі апэратыўна абменьваемся.

— Ці шмат птушак акальцавана ў Беларусі. І якая карысць ад такой працы?

— Усяго за перыяд з 1996 па 2009 год у Беларусі акальцавана

80 000 птушак. Абменьваючыся звесткамі з калегамі, мы маем інфармацыю пра тое, над якімі тэрыторыямі пралятаюць “нашы” птушкі, дзе яны спыняюцца, зімуюць, і нават ці зменьваюць свае маршруты. Прычым звесткі гэтыя маюць не толькі вялікае навуковае, але і практычнае значэнне. Напрыклад, у выніку дзесяцігадовых назіранняў за міграцыйнымі пlynямі птушак мы ведаем, якія іх віды, што пралятаюць у Бела-

рус, з’яўляюцца пераносчыкамі тых ці іншых захворванняў, і можама загадзя папярэджаць аб імавернасці эпідэміі.

— Ці ўнесла змяненні ў графік прылёту птушак у Беларусь вываржэнне вулкана ў Ісландыі? Можа, яны вымушаны былі затрымацца, зрабіўшы неспадзяваныя прыпынкі?

— Міграцыйныя шляхі птушак складваліся стагоддзямі, і звычайна яны не адхіляюцца ад сваіх маршрутаў і тэрмінаў. І сёлета змяненняў не адбылося. Ужо больш за 150 відаў птушак прыляцела ў Беларусь з выраю. Першымі прыбылі, як заўсёды, блізкія мігранты — кнігаўкі, шпакі, жаўрукі, гусі, жураўлі... На падыходзе далёкія мігранты — некаторыя віды кулікоў, чаек, ластавак. Усё адбываецца выразна ў адпаведнасці з прыродным распарадкам, прычым хворых ці саслабелых асобін пачуць не выяўлена.

Неабходнае пасляслоўе. Адзін вулкан пасадзіў на зямлю сотні сучасных самалётаў, абсталяваных метэалакатарамі, сучаснымі камп’ютарамі, аўтапілотамі, але не здолеў спыніць інстынктыўны лёт птушак на радзіму. І ці ж не так і чалавека не можа анішто ўтрымаць, калі яму вельмі-вельмі захацацца вярнуцца ў краіну маленства...

РОДНАЕ

Святло бяроз

З лацінскай мовы слова бяроза перакладаецца як “ашчасліўлены”, “шчаслівы”. І калі дуб у Беларусі быў сімвалам вечнага жыцця, увасабляў моц і сілу, рабіна надзялялася здольнасцю “забіраць” хваробы і пераносіць іх, дык беластволая прыгажуня лічылася заступніцай жанчын, асабліва дзяўчат перадшлюбнага ўзросту...

Нашы продкі здаўна пакланяліся гэтаму дрэву, нават ушаноўвалі бярозу як боства, якое прыносіць шчасце і засцерагае ад ліха. На Палессі галінку бярозы, зрошчанай з дубам, прымянялі ў любоўнай магіі: з гэтай галінкай дзяўчына неўпрыкмет абыходзіла вакол свайго жаніха ці паіла яго адварам кары з гэтай бярозы. Перад святам Тройцы (Сёмухі), у час пераходу вясны ў лета, кожная сям’я прыбірала хату, двор і ўпрыгожвала “маем” — галінкамі бярозы і іншых дрэў. Гэтае свята ўзгадваў і Янка Купала ў вершы “Перад Сёмухай”: “Будзе тут бярозка,/ Будзе і рабінка,/ Будзе клёну горстка,/ Будзе і калінка.” А ў дзень Тройцы дзяўчаты ішлі ў лес, звязвалі (“завівалі”) галіны бярозак і тройчы парамі праходзілі пад зялёнай аркай, спяваючы песні. Бярозкі завівалі “на

гады добрыя, на жыта густое, на грачыху чорную, на капусту белую”. Гэтая гульня-забава бытуе ў некаторых беларускіх вёсках і сёння. І ў міфалагічных легендах русалкі, выходзячы з вады, гойдаюцца на бярозах. А загадка! “Зялёная, а не луг, белая, а не снег, кучаравая, а без валасоў” — вядома ж, яна. І прыкметы ёсць: калі бяроза перад вольхай ліст распусціць, то лета будзе сухое, калі спачатку вольха — мокрае. Так і хочацца праверыць...

На Беларусі сама больш расце бяроза барадаўчатай, часам гэта цэлыя гаі, расце яна і з іншымі пародамі дрэў. Цвітуць бярозы ў красавіку-маі, прычым пчолы ахвотна збіраюць з іх кветак пылок, а з пупышак — сок і клей. Многім галіны бярозак і тройчы парамі праходзілі пад зялёнай аркай, спяваючы песні. Бярозкі завівалі “на

вы сок — адзін з лепшых дыетычных прыродных сродкаў: у ім шмат калія, натрыя, кальцыя, медзі, жалеза... Карысны ён практычна для ўсіх. Сёлета сезон нарыхтоўкі бярозавага соку ў Беларусі прайшоў крыху пазней, чым звычайна. Як паведамілі мне ў Міністэрстве лясной гаспадаркі, у Беларусі леснікі нарыхтавалі каля 16 тысяч тон бярозавіка — на тысячу тон больш, чым летась. Асабліва пастараліся ў Мінскай вобласці.

А нядаўна ў краіне прайшоў Тыздзень пасадкі лесу: акцыя праводзілася пад дэвізам “Новыя лясы — нашчадкамуспадчыну” і прысвячалася 65-годдзю Вялікай Перамогі. Многія ведаюць, што беластвольны прыгажуні ў Беларусі — дрэва мемурыялаў. Бярозавыя алеі растуць на падыходах да мемурыяльных комплексаў, помнікаў, прысвечаным героям



Вяснянка ідзе па бярозавым гаі

і ахвярам мінулай вайны. Яны быццам ахоўваюць спакой тых, каго няма з намі. А на Дзяржыншчыне, у вёсцы Вялікае Сяло, на тэрыторыі сярэдняй школы высаджана прыгожая алея Памяці, прысвечаных былым настаўнікам і дырэктарам школы. Кожнае дрэўца агароджана, пры ім — таблічка з

прозвішчам. Пагадзіцеся, добры прыклад для іншых навучальных устаноў.

Сімваламі Беларусі, як вядома, лічацца зубр і бусел. А сімвалам-дрэвам для нашай Белаі Русі, думаю, магла б стаць белая бяроза — яна таго заслугоўвае.

Лявон Целеш,
г.Дзяржынск

Кола творчага натхнення

Леанід Сцепановіч

Мастак-кераміст з Дзяржынска Андрэй Мяцельскі перамог у прэстыжным міжнародным конкурсе

Мастацкі конкурс пад назвай “Беларускі Тыздзень Мастацтваў” праходзіў упершыню. Гэта – адзін з праектаў Асацыяцыі Тыздзень Мастацтваў, якая ладзіць выставы ў Маскве, Санкт-Пецярбургу, Браціславе, Варшаве, Кіеве і іншых гарадах свету. Андрэй Мяцельскі прадставіў на конкурс у намінацыі “Круглая скульптура. Класічная” тры работы з серыі “Туканне вясны”: яны сімвалізуюць адраджэнне ўсяго жывога, эвалюцыю самога жыцця. І сярод прэтэндэнтаў быў прызнаны лепшым. У якасці ўзнагароды Андрэй атрымаў права ўжо сёлета выстаўляцца на Тыздзень Мастацтваў у гарадах Расіі, Казахстана, Польшчы, Славакіі. Да таго ж работы майстра змешчаны ў Міжнародным каталогу “Новыя асобы ў Мастацтве”.

Між іншым, Андрэй Мяцельскі плануе заняцца і манументальнай скульптурай. А творчая ўдача ўсміхнулася сёлета і жонцы майстра – Кацярыне, якая на Рэспубліканскім конкурсе маладых талентаў “Зорка ўзышла над Беларуссю” ў намінацыі “Фатаграфія” заняла другое месца.